

Dekoracja malarska Pawilonu Opata w Betlejem koło Krzeszowa

autor: Magdalena Pulik (Program Drogi Baroku, www.drogibaroku.org), oprac. Agata Trzebuchowska

Tuż obok kaplicy Groty Narodzenia Pańskiego, na palach wbitych w dno niewielkiego stawu z siarczanową wodą o właściwościach leczniczych, został wzniesiony drewniany pawilon, zwany Pawilonem Opata. Dekorację malarską we wnętrzu drewnianej budowli wykonał Georg Wilhelm Neunhertz na zlecenie krzeszowskich cystersów. Choć nie znamy dokładnej daty powstania tych malowideł, to nie ulega wątpliwości, że pochodzą one z okresu współpracy artysty z opactwem Cystersów w Krzeszowie (1733–1738).

Malowidła Neunhertza pokrywają niemal całą powierzchnię wnętrza drewnianej budowli. Zasadniczą część dekoracji malarskiej tworzą trzy „piętra” figuralnych obrazów po osiem w każdym rzędzie, a wolną powierzchnię między nimi wypełnia różnokolorowa marmoryzacja oraz malarskie imitacje pilastrów z jońskimi kapitelami.

W najniższym rzędzie malowidła o formacie leżącego prostokąta ilustrują sceny ze Starego Testamentu związane z tematyką wody. Cykl ten rozpoczyna się tuż przy wejściu przedstawieniem niewolnicy Hagar i jej syna Ismaela na pustyni, następnie widzimy Rebekę przy studni podającą wodę Elizerowi szukającemu żony dla Izaaka, dalej Mojżesza wydobywającego uderzeniem laski wodę ze skały, Gedeona wybierającego wojsko do walki z Madianitami nad brzegiem jeziora, spragnionego Samsona, jak po wygranej walce z Filistynami prosi Boga o wodę, Jakuba kładącego patyki w korycie z wodą, by napoić owce, Benajasza pokonującego lwa w cysternie i proroka Elizeusza oczyszczającego wodę w studni w mieście Jerycho.

Powyżej, na płótnach w kształcie trapezu podwieszonych pod pozornym sklepieniem została ukazana historia Dawida opisana w jedenastym rozdziale Pierwszej Księgi Kronik. Cykl ten rozpoczyna scena obwołania Dawida królem w Hebronie przez lud izraelski, dalej widzimy namaszczenie Dawida na króla Izraela, następnie zdobycie miasta Jeruzalem przez Dawida i jego wojsko, rozbudowę miasta za jego rządów, wojownika Dawida, Jaszobeama, jak pokonuje włóczęgą 300 wrogów, wojownika Dawida, Eleazara, jak zwycięża Filistynów na polu jęczmienia, trzech wojowników Dawida: Jaszobeama, Eleazara i Szammota, jak z narażeniem życia zdobywają dla Dawida wodę z obleganego przez Filistynów Betlejem, oraz Dawida, jak wylewa przyniesioną mu wodę jako ofiarę dla Boga. Niestety, drugie i siódme malowidło zostały zamienione ze sobą podczas konserwacji w 1991 roku.

W najwyższej partii malowideł na ścianach latarni zostały ukazane w medalionach imaginacyjne portrety najdzielniejszych wojowników króla Dawida: Joaba, Jaszobeama, Eleazara, Abiszaja, Benajasza, Elchanana, Asaela i Szammota.

Niezwykły, wręcz unikatowy projekt ikonograficzny malowideł, związany historią Dawida, a także przywołująca na myśl orientalne, „starotestamentowe” budowle zewnętrzna forma pawilonu założonego na centralnym planie ośmioboku z okalającym go gankiem oraz smukłą latarnią, przypomina stojący niegdyś w Betlejem pałac Dawida oraz symboliczny „dom Dawidowy”, z którego wywodził się Chrystus. Tym samym stojąca nieopodal kaplica Groty Narodzenia Pańskiego została dopełniona symbolicznym obrazem miasta Betlejem, pod murami którego doszło do narodzin Chrystusa, a Dawid stał się starotestamentową prefiguracją nowo narodzonego Mesjasza.

Co ciekawe, tworząc dekorację malarską drewnianego Pawilonu Opata, Neunhertz odwołał się do kompozycyjnych rozwiązań stosowanych w monumentalnym malarstwie freskowym. Schemat kompozycji malowideł na pozornym sklepieniu pawilonu jest analogiczny do rozwiązania zastosowanego przez Neunhertza przy freskach w kopule kościoła Cystersów w Łądzie i może być traktowany niemalże jako wzór dla utworzonej w 1746 roku polichromii w kopule kościoła Filipinów w Gostyniu. „Freskowe” źródło zdradzają także malarskie imitacje stiukowych dekoracji w iluzyjnych ramach betlejemskich obrazów oraz kartusze inskrypcyjne pod nimi.

Nie ulega wątpliwości, że dekoracja Pawilonu Opata jest jednym z najbardziej niezwykłych dzieł malarstwa barokowego w Europie Środkowej, a zarazem wielką galerią obrazów Neunhertza.